

السلام عليكم



# ارزشیابی توصیفی

مهارت‌ها، روش‌ها و مراحل اجرا

مؤلفان:

دکتر مریم افضل خانی

"عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار"

میترا رضایی

"عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار"

ویراستار:

میترا رضایی



انتشارات آثار فکری

تهران - ۱۳۹۲

سرشناسه	: افضل‌خانی، مریم
عنوان و نام پدیدآور	: ارزشیابی توصیفی: مهارت‌ها، روش‌ها و مراحل اجرا/ مولفان مریم افضل‌خانی، میترا رضایی.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات آثار فکر: آوای نور، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۱۴۰ ص: جدول، نمودار.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۰۸۱-۱-۵
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: شاگردان - ارزشیابی / آموزش و پرورش - ارزشیابی
موضوع	: شاگردان - ایران - ارزشیابی / ارزشیابی
شناسه افزوده	: رضایی، میترا
رده بندی کنگره	: LB۱۱۷۳۹۲۱۳ الف۶۶الف /
رده بندی دیویی	: ۱۵/۳۷۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۲۷۳۹۴۱



### ارزشیابی توصیفی / مهارت‌ها، روش‌ها و مراحل اجرا

مولفان: دکتر مریم افضل‌خانی - میترا رضایی

ویراستار: میترا رضایی

ناشر: آثار فکر

ناشر همکار: آوای نور

صفحه آرا: منیر السادات حسینی

چاپ اول ۱۳۹۲

تیراژ: ۵۰۰ جلد

صحافی: نشاط

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۰۸۱-۱-۵

تهران - انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - خیابان شهیدوحید نظری - پلاک ۹۹

تلفن: ۶ - ۶۶۹۶۷۳۵۵ / نمابر: ۶۶۴۸۰۸۸۲ / همراه: ۰۹۱۲۲۰۰۴۵۵۷

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

قیمت ۸۰۰۰ تومان

## فهرست مطالب

پیشگفتار مؤلفان .....	۹
<b>بخش اول: کلیات</b> .....	<b>۱۳</b>
تاریخچه‌ی ارزیابی .....	۱۵
تعاریف ارزشیابی و ارزشیابی آموزشی .....	۱۶
انواع ارزشیابی آموزشی .....	۱۸
ارزشیابی‌های آموزشی با توجه به موضوع ارزشیابی .....	۱۹
ارزشیابی‌های آموزشی با توجه به ملاک مورد استفاده .....	۲۰
ارزشیابی‌های آموزشی با توجه به هدف استفاده از آنها .....	۲۰
ارزشیابی‌های آموزشی با توجه به ارزشیابان .....	۲۸
ارزشیابی‌های آموزشی با توجه به رویکردهای مختلف .....	۲۹
دو رویکرد ارزشیابی پیشرفت تحصیلی .....	۳۰
رویکردهای اشاعه‌ی نوآوری آموزشی .....	۳۳
<b>بخش دوم: ارزشیابی توصیفی و مراحل اجرای آن</b> .....	<b>۳۵</b>
تاریخچه‌ی ارزشیابی توصیفی و تغییر نظام ارزشیابی در جهان .....	۳۷
تعاریف ارزشیابی توصیفی .....	۳۸
اهداف طرح ارزشیابی توصیفی .....	۳۹
ویژگی‌های طرح ارزشیابی توصیفی .....	۳۹

۴۲	اصول حاکم بر ارزشیابی توصیفی
۴۴	مختصات طرح ارزشیابی توصیفی
۵۰	مهارت‌ها، ابرازها و روش‌های اجرای ارزشیابی توصیفی
۷۹	دفتر مدیریت فرایند کلاس، ابزاری دیگر در اختیار معلم
۸۴	وظایف دانش آموزان، والدین و معلمان در ارزشیابی توصیفی
۸۵	ارزشیابی توصیفی، بهداشت روانی و خلاقیت
۸۷	ارزشیابی توصیفی و فرسودگی شغلی معلمان
۹۱	جایگاه کتابخانه‌های مدارس در پشتیبانی از طرح ارزشیابی توصیفی
۹۴	نتایج ارزشیابی از نحوه‌ی اجرای سه ساله‌ی طرح ارزشیابی توصیفی در ایران
۹۶	بحث و نتیجه‌گیری

## ۹۹.....منابع

۱۰۹	<b>پیوست‌ها</b>
۱۱۱	الف) نمونه کارنامه‌های ارزشیابی توصیفی
۱۲۶	ب) جداول دفتر مدیریت فرایندهای کلاس

## فهرست نمودار

۱۷	..... نمودار ۱-۱ فرایند اجرای ارزشیابی آموزشی
۵۸	..... نمودار ۲-۱ انواع آزمون‌های پیشرفت تحصیلی
۷۴	..... نمودار ۲-۲ محتویات پوشه کار

## فهرست جداول

- جدول ۱-۱: انواع ارزشیابی آموزشی ..... ۱۸
- جدول ۲-۱: مقایسه ویژگی دو رویکرد ارزشیابی نتیجه مدار و فرایندمدار ..... ۳۱
- جدول ۱-۲: مزایا و معایب سنجش مشاهده ای ..... ۵۱
- جدول ۲-۲: مراحل اجرای سنجش مشاهده ای ..... ۵۶
- جدول ۳-۲: مراحل تهیه پوشه کار ..... ۷۳



## پیشگفتار مولفان

فعالیت‌های آموزشی هر کشور را می‌توان نوعی سرمایه‌گذاری برای آینده دانست. هدف اصلی این سرمایه‌گذاری با توسعه‌ی انسانی و یا به عبارتی، رشد آگاهی و توانایی‌های بالقوه‌ی انسان است. با پیشرفت روزافزون علوم و فناوری نقش آموزش و پرورش دچار دگرگونی شده است به طوری که وظیفه‌ی اصلی نظام آموزشی، کشف و پرورش استعدادها و توانایی‌های دانش‌آموزان، برای شرکت در فعالیت‌های سازنده‌ی اجتماعی است.

در این میان با گذشت بیش از یک قرن از نهادینه‌شدن نظام آموزش رسمی در ایران و با مروری بر آمار نگران‌کننده‌ی مردودان مقطع ابتدایی نظام آموزشی کشور بین سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۸۱ ه.ش، به ویژه در مناطق محروم می‌توان دریافت که نارسایی‌هایی در نظام آموزشی وجود دارد که باعث تحقق نیافتن اهداف آموزشی در این مقطع می‌گردد. به نظر می‌رسد حلقه‌ی مفقودشده‌ی فرایند آموزشی کشور نیز در نظام ارزشیابی خلاصه شده باشد. منظور از ارزشیابی فرآیند منظمی است که با استفاده از روش‌های خاص و به شیوه‌ای علمی و به منظور آگاهی از پیشرفت تحصیلی، بهبود یا تغییر فرآیند آموزش و اطلاع از تغییرات ایجاد شده در ساخت‌شناسی و فرآیندهای ذهنی یادگیرندگان صورت می‌گیرد.

بی تردید فرآیند سنجش با رویکرد سنتی که متکی بر نظریه‌های رفتارگرایی و روان‌سنجی کلاسیک است و شامل انواع سؤال‌های آزمون‌های جزئی‌نگر است، دیگر نمی‌-

توانند در نظام آموزشی ایران، عملکرد دانش‌آموز، معلم، والدین و حتی نظام آموزشی را ارزیابی کند. به همین دلیل نظام آموزشی طی دهه‌های اخیر تغییراتی را در ساختار، محتوا و روش‌های اجرایی خود به وجود آورده است که از آن میان می‌توان به تصویب طرح سنجش و ارزشیابی توصیفی اشاره کرد. ارزشیابی توصیفی یا الگوی سازایی گری<sup>۱</sup> رویکردی پویا و رشددهنده است که در حوزه روان‌شناسی یادگیری و برنامه‌ی درسی متکی بر نظریه‌های جدید است و با هدف افزایش کیفیت فرآیند یاددهی - یادگیری، کاهش اعتبار آزمون‌های پایانی و افزایش بهداشت روانی محیط یاددهی - یادگیری تهیه شده است.

امروزه نتیجه‌مداری چیزی است که ذهن و اندیشه‌ی تربیتی مسئولان و معلمان را در مدارس شکل می‌دهد به همین دلیل ارزشیابی‌های پیشرفت تحصیلی بر نتیجه‌نهایی یادگیری متمرکز شده و امتحانات پایانی نقش اصلی را ایفا می‌کنند و پایه‌ی قضاوت را درباره ان نتیجه‌ای می‌گذارند که دانش‌آموزان بدان دست یافته‌اند. در این نوع ارزشیابی‌ها دانسته‌ها تنها چیزی هستند که مورد سنجش قرار می‌گیرند و چگونه دانستن، توانستن و عمل کردن در جریان آن محو و ناپیدا می‌شود. از این رو در سالیان اخیر سیاست‌گذاران نظام آموزشی توجه عمیق‌تری را به این حوزه از آموزش مبذول داشته‌اند. طرح امتحانات دونوبتی (ارزشیابی مستمر) و ارزشیابی کیفی - توصیفی از نشانه‌های توجه عمیق به این موضوع است. در این میان الگوی ارزشیابی کیفی - توصیفی به عنوان نسخه کامل‌تر ارزشیابی مستمر توانسته است تا جای خود را در بدنه نظام آموزشی تثبیت کند.

---

<sup>۱</sup> - سازایی گرای یکی از دیدگاه‌های یادگیری است که به یادگیری همچون فرایندی پویا می‌نگرد. در این فرایند یادگیرندگان فعال‌اند و به سبب تعامل با محیط اطراف، دانش‌آموز مورد نیاز خود را می‌سازند.

این الگو شیوه ای از ارزشیابی تحصیلی - تربیتی است که اطلاعات لازم، معتبر و مستند را برای شناخت دقیق و همه جانبه فراگیران در ابعاد مختلف یادگیری یا استفاده از روش‌ها و ابزارهای مناسب سنجش همتانند آزمون‌های عملکردی، پوشه کار، مشاهدات در حول فرایند یاددهی - یادگیری فراهم می‌نماید، و سپس براساس اطلاعات مستند جمع‌آموزی شده منظم و هدفمند بازخوردهای کیفی مورد نظر را برای کمک به یادگیری بهتر دانش‌آموزان در فضای روانی عاطفی مطلوب تر ارائه می‌کند.

از انجایی که مجریان اصلی این طرح معلمان هستند، باید بتوانند امکانات رشد و تکامل همه جانبه‌ی دانش‌آموزان را در کلاس درس فراهم کنند. بدین منظور نیاز به شناخت همه جانبه‌ی استعدادهای دانش‌آموزان را در کلاس درس فراهم کنند، بدین منظور نیاز به شناخت کامل دانش‌آموزان دارند و اگر دانش‌آموزان خود را بتوانند به خوبی بشناسند، قادر خواهند بود برای پیشرفت و یا جبران نقاط ضعف کاری خود راه‌های صحیح تری را انتخاب کنند. در این راستا پس از آموزش برخی از معلمان مقاطع ابتدایی کشور، این طرح به صورت پیش‌آزمایشی در سال تحصیلی ۱۳۸۱-۱۳۸۲ ش اجرا شد. براساس آنچه از اجرای سه ساله طرح ارزشیابی توصیفی به دست آمده است، اضطراب و نگرانی دانش‌آموزان از امتحان کسب نمره بیست کاهش یافته است و معلمان و والدینی که این طرح را اجرا کرده‌اند به توسعه آموزش‌های توصیفی و یادگیری مهارت‌های زندگی گرایش پیدا کرده‌اند.

بی تردید پیاده سازی صددرصدی نظام ارزشیابی توصیفی از پایه اول ابتدایی سال ۱۳۸۸-۱۳۸۹ ش در تمام مناطق آموزشی کشور بدان معناست که نظام آموزشی قصد دارد یادگیری دانش‌آموزان را بهبود بخشد، نگرش مطلوب نسبت به مدرسه ایجاد نماید، بهداشت روانی کلاس درس را افزایش دهد، اعتماد به نفس دانش‌آموزان و مشارکت آن‌ها را بالا نگه دارد، روحیه انتقاد پذیری را در کودکان افزایش دهد و . . .

این تحول جای بسی خرسندی است، اما تنها با گامی پس و پیش نهادن، همه آرمان‌های آن محقق نخواهد شد، مگر آنکه به شکل تدریجی در دانش، بینش و نگرش معلمان، دانش آموزان، والدین، جامعه و... تغییرات لازم درباره یادگیری و شیوه‌های سنجش آن به وجود آید. بدین منظور مولفان در مطالعه پیش رو که در دو بخش تنظیم شده، نخست به کلیات موضوع که شامل تاریخچه، ارزشیابی، تعاریف انواع ارزشیابی و... است پرداخته و سپس ضمن تعریف ارزشیابی توصیفی و بیان اهداف، ویژگی‌ها، مختصات و روش‌های اجرا، رابطه ارزشیابی توصیفی توضیح مختصری با بهداشت روانی، خلاقیت و فرسودگی شغلی معلمان نوشته شده است.

مولفان در این نوشتار سهمی بر معرفی و تبیین ارزشیابی توصیفی جهت ارائه هرچه بهتر در اجرای مهارت‌ها، روش‌ها و مراحل اجرا توسط معلمان و دیگر دست‌اندرکاران جامعه آموزشی و پرورشی در مدارس ابتدایی داشته‌اند در بخش پیوست کتاب نمونه‌ی تصاویر کارنامه‌ی ارزشیابی توصیفی و نمون برگ‌های آن آورده شده است. در پایان از همکاری و مساعدت جناب آقای عطااللهی تشکر و قدردانی می‌شود.

مریم افضل خانی

میترا رضایی

